

Triangulated Conditions for State Violence against Muslim Minorities: Rohingya in Western Myanmar and Malay Muslims in Southern Thailand Compared***

Anwar Koma*

Ekkarin Tuansiri**

Abstract

This study examines variations in state-Muslim minority relations in Myanmar and Thailand by comparing state violence on Rohingya in Rakhine State of Myanmar and that on Malay-Muslims in southern Thailand. Although Myanmar and Thailand share the common feature of Theravada Buddhism, state relations with Muslim minorities in the two cases exhibit different outcomes: extreme violence and low level violence, respectively. The Rohingya case represents the former, while the Malay-Muslim case the latter. Essentially, this study aims to identify the diverging conditions. The findings show that the diverging outcomes depended on differences in the degree of exclusionary state perception, influence of Buddhist nationalism, and weakness of Muslim minorities. The paper also shows that when these three conditions are formed in a triangulated configuration, then it is more likely that extreme violence on ethnoreligious minorities is imminent. Thus, it proposes that the absence on presence of the triangulated conditions can be used as an early warning mechanism for monitoring the state's extreme violence against ethnoreligious minorities in Southeast Asia, especially on the Malay-Muslims in southern Thailand.

Keywords: *state violence, Muslim minorities, Rohingya, Malay-Muslims*

*Corresponding author, Lecturer, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University-Pattani Campus, Rusamilae Sub-district, Muang District, Pattani 94000. Email: anwar.k@psu.ac.th

**Assistant Professor and Deputy Dean for Academic Services and Student Affairs, Faculty of Political Science, Prince of Songkla University-Pattani Campus, Rusamilae Sub-district, Muang District, Pattani 94000. Email: ekkarin.t@gmail.com

***This article is a part of the author's research contribution to the project "State-Muslim Minority Relations in Myanmar and Thailand" funded by the Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.

Received August 16, 2021; Revised November 14, 2021; Accepted June 17, 2022

เงื่อนไขไตรลักษณ์ของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อมุสลิม ชนกลุ่มน้อย: ศึกษาเทียบเคียงกรณีโรฮีนจาในรัฐยะไข่ของ เมียนมากับกรณีมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ของไทย***

อันวาร์ กอมะ*
เอกรินทร์ ต่วนศิริ**

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมุสลิมชนกลุ่มน้อยในประเทศเมียนมาและไทย โดยใช้กรณีของโรฮีนจาในรัฐยะไข่เทียบเคียงกับกรณีของมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ แม้ว่าเมียนมาและไทยเป็นประเทศที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเป็นชนส่วนใหญ่ แต่ผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและมุสลิมชนกลุ่มน้อยของทั้งสองประเทศก็มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือในกรณีของโรฮีนจาปรากฏความรุนแรงสุดโต่ง ส่วนในกรณีของมลายูมุสลิมเกิดความรุนแรงต่ำที่กระทำโดยรัฐ นโยบายของการเทียบเคียงของทั้งสองกรณีคือการค้นหาปัจจัยที่ทำให้เกิดและไม่เกิดความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อชนกลุ่มน้อยมุสลิม ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทั้งสองกรณีแตกต่างกันคือ ‘เงื่อนไขไตรลักษณ์’ ซึ่งประกอบด้วยมุมมองของรัฐต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อย อิทธิพลของขบวนการพุทธชาตินิยม และความอ่อนแอของมุสลิมชนกลุ่มน้อย ฉะนั้น เมื่อรัฐมีมุมมองที่ปิดกั้นต่อชนกลุ่มน้อยประกอบกับขบวนการพุทธชาตินิยมมีอิทธิพลสูงและสถานะของมุสลิมชนกลุ่มน้อยมีความอ่อนแอแล้ว โอกาสที่จะเกิดการใช้ความรุนแรงสุดโต่งก็มีสูงตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเสนอว่าการปรากฏหรือไม่ปรากฏของเงื่อนไขไตรลักษณ์สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเฝ้าระวังการใช้ความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อมลายูมุสลิมในประเทศไทย และต่อชนกลุ่มน้อยทางศาสนาและชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ: ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐ, มุสลิมชนกลุ่มน้อย, โรฮีนจา, มลายูมุสลิม

*ผู้รับผิดชอบบทความ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000 อีเมล anwar.k@psu.ac.th

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000 อีเมล ekkarin.t@gmail.com

***บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ผู้เขียนได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ภายใต้โครงการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและมุสลิมชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและเมียนมา

ได้รับบทความ 16 สิงหาคม 2564; แก้ไขปรับปรุง 14 พฤศจิกายน 2564; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 17 มิถุนายน 2565

บทนำ

ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อชนกลุ่มน้อยโรฮีนจาถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางทั้งในวงการวิชาการ องค์การสิทธิมนุษยชน และแวดวงสื่อสารมวลชน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 เป็นต้นมา¹ เนื่องจากไม่เพียงเป็นปัญหาความรุนแรงระหว่างกลุ่มชาวพุทธกับมุสลิมเท่านั้น แต่ยังถูกมองจากประชาคมนานาชาติว่าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โรฮีนจาและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติอีกด้วย (The Senate of the United States. Committee on Foreign Relations 2017) ที่สำคัญความรุนแรงดังกล่าวนอกจากเป็นที่เข้าใจว่าเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการไปสู่ประชาธิปไตยแล้วยังสร้างผลกระทบต่อเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ ปัญหาความรุนแรงในรัฐยะไข่ของประเทศเมียนมาจึงได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลายสาขาวิชาอย่างล้นหลาม กว่า 8 ปีที่ผ่านมาจึงมีงานวิจัย การวิเคราะห์เชิงนโยบายและการค้นหาความจริงเป็นจำนวนมากเพื่อค้นคว้าหาสาเหตุและเงื่อนไขของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อโรฮีนจา อย่างไรก็ดี โดยส่วนใหญ่ งานวิจัยเหล่านี้ศึกษากรณีของโรฮีนจากับรัฐเมียนมาเป็นการเฉพาะโดยไม่ได้นำไปเทียบเคียงและถอดบทเรียนกับประเทศอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงโดยเฉพาะกับประเทศไทยซึ่งมีลักษณะความรุนแรงระหว่างรัฐและมุสลิมชนกลุ่มน้อยมาตั้งแต่อดีต

งานเขียนชิ้นแรกๆ ที่ถือว่าเป็นการบุกเบิกการฉายภาพกรณีมุสลิมชนกลุ่มน้อยในพม่าและไทย คืองานของ Moshe Yegar (Yegar 2002) หัวข้อ “Between

Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippines, Southern Thailand and Western Burma/Myanmar” ซึ่งพรรณนาความเหมือนและแตกต่างของกองกำลังติดอาวุธของมุสลิมชนกลุ่มน้อยในสามประเทศ แต่งานชิ้นนี้ไม่ได้นำเสนอกรอบการวิเคราะห์และคำอธิบายในทางทฤษฎี อีกทั้งช่วงเวลาในการศึกษาก็ไม่ครอบคลุมเหตุการณ์หลังปี ค.ศ. 2012 นอกจากนั้นงานของ Dulyapak Preecharush (Dulyapak Preecharush 2015) หัวข้อ “โรฮิงญา: รัฐ ชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์และความขัดแย้ง” ถือได้ว่าเป็นงานที่โดดเด่นที่สุดในภาษาไทยซึ่งได้วิเคราะห์รากเหง้าและพลวัตของปัญหาความรุนแรงที่ประสบกับโรฮีนจาในยุคปัจจุบันอย่างละเอียดแต่ก็เป็นการวิเคราะห์ปัญหาตามประเด็นหัวข้อใหญ่ ๆ เช่น ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มิได้มีการสกัดเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความรุนแรงเป็นการเฉพาะ อีกทั้งมิได้ทำการเทียบเคียงกับกรณีมุสลิมมลายูในจังหวัดชายแดนใต้ ฉะนั้นจึงไม่มีการถอดบทเรียนมาสู่กรณีของมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้

ดังนั้นเมื่อพิจารณางานที่ศึกษาเทียบเคียงกรณีของโรฮีนจากับกรณีของมลายูมุสลิมในประเทศไทยแล้ว กลับพบว่ามียุทธศาสตร์จำกัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากวรรณกรรมในภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งหมายที่จะเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการศึกษาวิเคราะห์ความรุนแรงที่รัฐเมียนมากระทำต่อโรฮีนจาในยุคปัจจุบัน (ค.ศ. 2012-2017) โดยมีกรณีของมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทยเป็นส่วนประกอบที่ใช้เทียบเคียง อีกทั้งยังสนใจศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของรัฐพม่าและโรฮีนจามุสลิมเพื่อ

¹ งานวิจัยฉบับนี้ใช้คำว่า “โรฮีนจา” ตามที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (Thailand. Office of the Royal Society [2013]) ได้ชี้แจงไว้

วิเคราะห์หัยยะสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขที่สำคัญกับช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ฉะนั้นกล่าวโดยย่อ งานวิจัยชิ้นนี้สนใจค้นหาว่าอะไรคือเงื่อนไขสำคัญของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อโรฮีนจาชนกลุ่มน้อย และเมื่อเทียบเคียงกรณีดังกล่าวกับกรณีลามูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้แล้ว เงื่อนไขดังกล่าวทำงานเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจวรรณกรรม ใช้วิธีศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มจากการสำรวจวรรณกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐพม่า/เมียนมาในยุคปัจจุบัน (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 เป็นต้นมา) จำนวน 44 รายการเป็นเอกสารตั้งต้น² โดยเลือกจากงานเขียนของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เช่น Melissa Crouch, Martin Smith, Nicholas Farrelly, Matthew Walton, Imtiyaz Yusuf, Nyi Nyi Kyaw, Nick Cheesman, Jacques P. Leider, Francis Wade, Andrew Selth, Richard Cockett, Jobair Alam, Chris Lewa, Nehginpao Kipgen, Azeem Ibrahim, Syeda Naushin Parnini, Zoltan Barany, Muang Zarni, Iselin Frydenlund และ Aye Chan เป็นต้น รายงานที่สำคัญ เช่น รายงานของ Republic of the Union of Myanmar. Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State (Republic of the Union of Myanmar. Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State 2013) หัวข้อ “Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State” และ United

Nations Human Rights Council. Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar (United Nations Human Rights Council. Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar 2018; 2019) ว่าด้วยการค้นหาความจริงในกรณีของโรฮีนจา เป็นต้น รายงานอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษามีดังนี้ ผลงานของ Human Rights Watch 4 บทความได้แก่

1. “The Government Could Have Stopped This”: Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma’s Arakan State (Human Rights Watch 2012)
2. “All You Can Do Is Pray”: Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma’s Arakan State (Human Rights Watch 2013)
3. “All of My Body Was Pain”: Sexual Violence against Rohingya Women and Girls in Burma.” (Human Rights Watch 2017a)
4. Burma: Satellite Imagery Shows Mass Destruction: 214 Villages Almost Totally Destroyed in Rakhine States (Human Rights Watch 2017b)

ผลงานของ Fortify Rights 6 บทความ ได้แก่

1. Policies of Persecution: Ending Abusive State Policies against Rohingya Muslims in Myanmar (Smith and Landis 2014)
2. Supporting Human Rights in Myanmar: Why the U.S. Should Maintain Existing Sanctions Authority (Andrews et al. 2016)

² ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจำนวนกว่า 215 รายการ ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ผ่านลิงก์ <https://docs.google.com/spreadsheets/d/18bnralc8AvAFtxqekLmALg2hj09Mmzs6fMEUCxhKlg/edit?usp=sharing>

3. Everywhere Is Trouble: An Update on the Situation of Rohingya Refugees in Thailand, Malaysia, and Indonesia (Fortify Rights and Burmese Rohingya Organization UK (BROUK) 2016)

4. “They Tried to Kill Us All”: Atrocity Crimes against Rohingya Muslims in Rakhine State, Myanmar (Fortify Rights 2017)

5. They Give Them Long Swords: Preparations for Genocide and Crimes Against Humanity against Rohingya Muslims in Rakhine State, Myanmar (Smith et al. 2018)

6. Tools of Genocide: National Verification Cards and the Denial of Citizenship of Rohingya Muslims in Myanmar (Quinley III 2019)

ผลงานของ International Crisis Group 6 บทความได้แก่

1. Myanmar: Storm Clouds on the Horizon (International Crisis Group 2012)

2. The Dark Side of Transition: Violence against Muslims in Myanmar (International Crisis Group 2013)

3. Myanmar: The Politics of Rakhine State (International Crisis Group 2014)

4. Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State (International Crisis Group 2016)

5. Buddhism and State Power in Myanmar (International Crisis Group 2017a)

6. Myanmar's Rohingya Crisis Enters a Dangerous New Phase (International Crisis Group 2017b)

ผลงานของ Amnesty International 5 เรื่อง ได้แก่

1. “We Are at Breaking Point”: Rohingya: Persecuted in Myanmar, Neglected in Bangladesh (Amnesty International 2016)

2. “Caged Without a Roof”: Apartheid in Myanmar's Rakhine State (Amnesty International 2017a)

3. “My World Is Finished”: Rohingya Targeted in Crimes against Humanity in Myanmar (Amnesty International 2017b)

4. “We Will Destroy Everything”: Military Responsibility for Crimes against Humanity in Rakhine State, Myanmar (Amnesty International 2018)

5. Myanmar: “No One Can Protect Us”: War Crimes and Abuses in Myanmar's Rakhine State (Amnesty International 2019)

หรือวารสารที่อยู่ในฐาน Scopus และ Thai Citation Index ทั้งนี้ฐานบรรณานุกรมที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการศึกษา ได้แก่

1. ฐานข้อมูลของ Tea Circle (2019) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพหุศาสตร์ใหม่ศึกษา ภายใต้ St. Antony's College, University of Oxford โดยมีการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพหุศาสตร์จำนวน 461 รายการ

2. ฐานบรรณานุกรมของ Selth (2018) หัวข้อ Burma (Myanmar) since the 1988 uprising

3. Online Burma/Myanmar Library (<https://www.burmalibrary.org/en/>) นอกจากนั้นในการค้นหาวารสารในช่องทางออนไลน์ (Google Scholar และ

ระบบ OPAC) คำสำคัญที่ผู้วิจัยใช้ประกอบการค้นหาเพิ่มเติม ได้แก่ “Rohingya”, “ARSA”, “clearance operation”, “Tatmadaw”, “969 movement”, “MaBaTha”, “Buddhist nationalism”, “genocide” และ “ethnic cleansing”

ในลำดับต่อมา ผู้วิจัยใช้วิธีการค้นคว้าเพิ่มเติมโดยอาศัยการแนะนำอ้างอิงจากเอกสารตั้งต้นไปสู่วรรณกรรมชิ้นอื่น ๆ (snowballing) จนได้ประเด็นสำคัญและข้อสรุปเบื้องต้นที่สะท้อนให้เห็นชุดคำอธิบายหลักในวรรณกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง หรือเรียกอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นจุดอิ่มตัวของข้อมูล (theoretical saturation) (Bryman 2012, 420-422) ลำดับถัดมาจึงศึกษาลักษณะเฉพาะและความเชื่อมโยงของชุดคำอธิบายต่าง ๆ และพัฒนาออกมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ เมื่อได้กรอบการวิเคราะห์แล้วจึงนำไปสู่การศึกษากำเนิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความรุนแรงสุดโต่งระหว่างรัฐพม่ากับโรฮิงจา ต่อมาเมื่อได้ข้อสรุปในกรณีของโรฮิงจาแล้วจึงนำไปศึกษาเทียบเคียงกับกรณีชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

งานวิจัยชิ้นนี้ตอบคำถามว่าอะไรคือเงื่อนไขสำคัญของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อโรฮิงจาชนกลุ่มน้อยในปี ค.ศ. 2017 และเมื่อเทียบเคียงกรณีดังกล่าวกับกรณีชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้แล้วเงื่อนไขดังกล่าวทำงานเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรจากการค้นคว้าเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

เงื่อนไขไตรลักษณ์

จากการสำรวจเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงระหว่างรัฐกับโรฮิงจาพบว่าเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการนำไปสู่ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อโรฮิงจาชนกลุ่มน้อยมุสลิม โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. **สถานภาพที่อ่อนแอของมุสลิมชนกลุ่มน้อย** คำอธิบายชุดแรกให้ความสำคัญไปที่ความอ่อนแอของชนกลุ่มน้อยโรฮิงจา โดยเผยให้เห็นว่าการขาดหลักประกันด้านสถานะพลเมืองเป็นปฐมเหตุที่นำไปสู่การตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาอย่างต่อเนื่องและซ้ำซาก

2. **มุมมองของรัฐที่ปฏิเสธมุสลิมชนกลุ่มน้อย** คำอธิบายชุดที่สองให้ความสำคัญไปที่มุมมองและนโยบายของรัฐต่อโรฮิงจาโดยชี้ให้เห็นว่ามุมมองที่เป็นปรปักษ์และต้องการกวาดล้างชนกลุ่มน้อยโรฮิงจาให้หมดไปนั้นปรากฏอยู่ในวาทกรรมของผู้นำทหารอย่างชัดเจนและเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นวัจนกรรมของพลเอกเต็งเส่ง (Thein Sein) นายกรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 2010-2015 และพลเอก มิน อ่อง หล่าย (Min Aung Hlaing) ผู้บังคับบัญชากองทัพเมียนมา วาทกรรมดังกล่าววาดภาพโรฮิงจาให้เป็นผู้อพยพที่ผิดกฎหมาย ผู้ก่อการร้าย และคนอื่นคนนอกของความเป็นชาติเมียนมา

3. **อิทธิพลที่แผ่กว้างใหญ่ไพศาลของขบวนการพุทธชาตินิยม** คำอธิบายชุดที่สามให้ความสำคัญไปที่การเติบโตอย่างรวดเร็วและอิทธิพลอย่างกว้างขวางของขบวนการพุทธชาตินิยมในการผลักดันแนวนโยบายและกฎหมายที่นำไปสู่การกีดกันปิดกั้นสิทธิพลเมืองของโรฮิงจา อีกทั้งยังเป็นพลังสำคัญในการให้ความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงต่อมุสลิมในเมียนมาและการกวาดล้างโรฮิงจาในรัฐยะไข่อีกด้วย

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าในยุคประชาธิปไตยใหม่ของเมียนมาซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011 เป็นต้นมานั้น ความรุนแรงสุดโต่งที่รัฐกระทำต่อโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2016-2017 เป็นผลมาจากเงื่อนไขไตรลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น นั่นคือผลของการขาดสถานะพลเมืองของโรฮีนจา มุมมองของรัฐที่ต้องการกำจัดโรฮีนจา และอิทธิพลของพุทธชาตินิยมในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อย (ดูตารางที่ 3) ลำดับต่อไปนี้ผู้เขียนจะอภิปรายรายละเอียดของเงื่อนไขไตรลักษณ์ผ่านการสำรวจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

กำเนิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเงื่อนไขไตรลักษณ์

หลังจากที่พบเงื่อนไขไตรลักษณ์ของความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2017 แล้ว ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาต่อว่าเงื่อนไขดังกล่าวเป็นลักษณะเฉพาะสำหรับยุคประชาธิปไตยใหม่ (ค.ศ. 2011-2017) เท่านั้นหรือไม่ มีกำเนิดและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างไร โดยได้ศึกษาพลวัตทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและโรฮีนจามุสลิมย้อนกลับไปถึงปี ค.ศ. 1430 และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างช่วงเวลาต่าง ๆ กับเงื่อนไขไตรลักษณ์ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 4 ยุค ประกอบด้วย 1. ยุคก่อนรัฐชาติ (ค.ศ. 1430-1948) 2. ยุคประชาธิปไตยรัฐสภา (ค.ศ. 1948-1962) 3. ยุคเผด็จการทหาร (ค.ศ. 1962-2011) และ 4. ยุคประชาธิปไตยใหม่ (ค.ศ. 2011-ปัจจุบัน)

จากการศึกษาลักษณะเฉพาะของแต่ละยุคสมัย พบว่าความรุนแรงสุดโต่งที่รัฐกระทำต่อโรฮีนจาก่อนกำเนิดอย่างชัดเจนและเป็นทางการในยุคเผด็จการทหาร และพบว่ามีการใช้กลไกทางกฎหมายนำการปฏิบัติการทางทหาร กล่าวคือหลังจากการรัฐประหารของนายพลเนวินในปี ค.ศ. 1962 แล้ว รัฐได้ตราบัญญัติกฎหมายคนเข้าเมืองในปี ค.ศ. 1974 ก่อนที่จะมีปฏิบัติการทหาร ภายใต้ชื่อปฏิบัติการนาแกมิน (Nagamin Operation) ในการกวาดล้างโรฮีนจาในปี ค.ศ. 1978 ซึ่งถือว่าเป็นปฐมบทของการกวาดล้างชาติพันธุ์โรฮีนจา จากนั้นแบบแผนลักษณะคล้ายกันก็ปรากฏอีกครั้งแต่มีความเป็นสถาบันมากขึ้น กล่าวคือรัฐบาลทหารได้ประกาศใช้กฎหมายพลเมืองในปี 1982 ซึ่งถือเป็นหลักฐานอ้างอิงขั้นต้นอย่างเป็นทางการที่ทำให้โรฮีนจากลายเป็นคนนอกพลเมืองพม่า ต่อมาก็ก่อตั้งกระทรวงเพื่อพัฒนาพื้นที่ชายแดนและกลุ่มคนเชื้อชาติแห่งชาติในปี ค.ศ. 1988 ก่อนที่จะมีปฏิบัติการทางทหารอีกครั้งในปี ค.ศ. 1991 ภายใต้ชื่อปฏิบัติการสร้างประเทศที่สะอาดและสวยงาม (Clean and Beautiful Country Operation) เช่นเดียวกัน ในปี ค.ศ. 1992 รัฐได้ก่อตั้งกองกำลังรักษาชายแดนภายใต้ชื่อนาซากา (NaSaKa) และในปีเดียวกันมีปฏิบัติการกวาดล้างอีกครั้งภายใต้ชื่อปฏิบัติการสร้างประเทศที่รุ่งเรือง (Prosperous Country Operation) ทุกครั้งที่มีการปฏิบัติการทางทหารเกิดขึ้นส่งผลให้มีผู้พลัดถิ่นภัยสงครามเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นกล่าวได้ว่าปฐมบทของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐพม่าต่อโรฮีนจานั้นก่อนกำเนิดในยุคเผด็จการทหารโดยมีการสร้างหน่วยงานรัฐในการรองรับและมีการใช้กฎหมายเป็นกลไกให้ความชอบธรรมในการกวาดล้างโรฮีนจาชนกลุ่มน้อยด้วยความรุนแรง

นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์พลวัตในแต่ละยุคสมัยและนัยยะสัมพันธ์ของเงื่อนไขไตรลักษณ์พบว่า ลักษณะความรุนแรงสุดโต่งนั้นสัมพันธ์กับยุคระบอบเผด็จการทหารและประชาธิปไตยใหม่เท่านั้น (ตารางที่ 1) ส่วนความรุนแรงต่ำสัมพันธ์กับยุคประชาธิปไตยรัฐสภา และลักษณะความร่วมมือระหว่างรัฐและชนกลุ่มน้อยมุสลิมโรฮีนจาสัมพันธ์กับยุคก่อนรัฐชาติ ที่สำคัญเงื่อนไขด้านสถานะพลเมืองและมุมมองของรัฐที่ต้องการกวาดล้างโรฮีนจาไม่ปรากฏในยุคก่อนรัฐชาติและยุคประชาธิปไตยรัฐสภา แต่ปรากฏในยุคเผด็จการทหารและประชาธิปไตยใหม่เท่านั้น ในแง่นี้กล่าวได้ว่าเงื่อนไขทั้งสองประการมีนัยยะสัมพันธ์โดยตรงกับการเกิดและไม่เกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจา เนื่องจากเงื่อนไขทั้งสองปรากฏในยุคเผด็จการทหารและประชาธิปไตยใหม่แต่ไม่ปรากฏในยุคก่อนหน้านั้น ดังนั้นจึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าปัญหาด้านสถานะพลเมืองของโรฮีนจาและมุมมองของรัฐที่ต้องการกวาดล้างพวกเขาเป็นความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ โดยมีจุดกำเนิดในยุคเผด็จการทหาร มิใช่เป็นมรดกของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ

ในส่วนเงื่อนไขที่สามนั้น ผลการศึกษาพบว่า อิทธิพลของพุทธชาตินิยมในพม่า/เมียนมา ปรากฏในทุกยุคสมัยตั้งแต่ช่วงปลายของการเรียกร้องเอกราชของพม่าจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน แต่กระนั้นก็ไม่พบว่าปรากฏของเงื่อนไขดังกล่าวมีพลังเพียงพอที่ทำให้เกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อย ในแง่นี้ กล่าวได้ว่าอิทธิพล

ของพุทธชาตินิยมมิได้เป็นปัจจัยหลักหากแต่เป็นเพียงเงื่อนไขเสริมที่ทำให้เกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจา ทั้งนี้จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่าพุทธชาตินิยมใน 4 ยุคสมัยมิได้มีมุสลิมชนกลุ่มน้อยเป็นเป้าหมายดีในลักษณะเดียวกัน (ตารางที่ 1) กล่าวคือเฉพาะในตอนปลายของยุคก่อนรัฐชาติและยุคประชาธิปไตยใหม่เท่านั้นที่ปรากฏพบการพุ่งเป้าโจมตีมาที่มุสลิมชนกลุ่มน้อย ในขณะที่ในยุครัฐสภาซึ่งมีฮุสเซนเป็นผู้นำคนสำคัญนั้น แม้แนวคิดพุทธชาตินิยมจะประสบความสำเร็จในการผลักดันการบัญญัติให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในปี ค.ศ. 1961 ได้ก็ตาม แต่ก็มิทำให้มุสลิมชนกลุ่มน้อยกลายเป็นเป้าหมายดีหลัก ในลักษณะคล้ายกัน พุทธชาตินิยมในยุคเผด็จการทหารไม่ได้มีมุสลิมเป็นเป้าหมายดีเช่นกันหากแต่มีรัฐบาลทหารเป็นข้อตรงข้ามดังเห็นได้จากบทบาทการนำของพระสงฆ์ในการต่อต้านรัฐในปี ค.ศ. 1988 และ ค.ศ. 2007 เป็นต้น กล่าวอย่างรวบรัด พุทธชาตินิยมจึงไม่ใช่เงื่อนไขหลักแต่ส่งผลทางอ้อมในฐานะตัวเสริมแรงและเป็นกลไกสร้างความชอบธรรมที่สำคัญให้กับกองทัพในการใช้กำลังกวาดล้างโรฮีนจา ทั้งนี้ แม้ว่าพุทธชาตินิยมจะไม่ใช่เงื่อนไขหลักก็ตาม แต่ในระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐบาลพลเรือนเป็นผู้บริหารปกครองประเทศนั้น อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ด้วยเหตุนี้ ขบวนการพุทธชาตินิยมจึงถือบทบาทนำในฐานะหัวขบวนของภาคประชาสังคมในการกำหนดวาระทางสังคมและการผลักดันนโยบายต่อต้านและกวาดล้างมุสลิมชนกลุ่มน้อยให้หมดไป

ตารางที่ 1 เป้าโจมตีของพุทธชาตินิยมเมียนมาที่เป็นมุสลิม/โรฮีนจา

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับโรฮีนจา	ยุคการเมืองในพม่า	อิทธิพลของพุทธชาตินิยม	เป้าหมาย
1. ร่วมมือ/สันติวิธี	ก่อนรัฐชาติ	ปรากฏ	มุสลิม/โรฮีนจา
2. ความรุนแรงต่ำ	รัฐสภา	ปรากฏ	-
3. ความรุนแรงสูง/การกวาดล้างชาติพันธุ์	ระบอบเผด็จการทหาร	ปรากฏ	รัฐบาลทหาร
	ประชาธิปไตยใหม่	ปรากฏ	มุสลิม/โรฮีนจา

นอกจากนั้นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่พบระหว่างการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์คือ นโยบายสัมพันธ์ของความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐในด้านหนึ่งกับระบอบเผด็จการทหารและประชาธิปไตยอีกด้านหนึ่ง ในทางทฤษฎี ประชาธิปไตยเป็นระบอบที่สนับสนุนสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ความเป็นพหุวัฒนธรรมและการคุ้มครองชนกลุ่มน้อย (Kymlicka 1996, 10-33) ในแง่นี้ ระบอบประชาธิปไตยจึงน่าจะเป็นกลไกที่ดีที่สุดในการลดความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐ เนื่องจากมีผู้แทนของราษฎรเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยมีรัฐสภาเป็นที่สถิตของอำนาจอธิปไตยของประชาชน อีกทั้งรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งก็จำเป็นต้องยึดโยงกับความต้องการของพื้นที่และผู้คน หากมีเช่นนั้นแล้วอาจจะไม่ได้รับคะแนนเสียงและแรงสนับสนุนจากสังคมในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ในแง่นี้ กระบวนการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปใช้ในระบอบประชาธิปไตยจึงน่าจะสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของเมียนมามากกว่าในระบอบเผด็จการทหาร อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่กระทำโดยรัฐตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 จนถึงปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าลักษณะการเมืองของพม่า/เมียนมาไม่ว่าจะ

เป็นเผด็จการทหารหรือประชาธิปไตยต่างก็เกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจาชนกลุ่มน้อยทั้งสิ้น ฉะนั้นพัฒนาการทางการเมืองที่ผ่านมาเผยให้เห็นว่าระบอบทางการเมืองไม่มีผลโดยตรงต่อการเกิดและไม่เกิดการกวาดล้างชาติพันธุ์โรฮีนจา ข้อเท็จจริงดังกล่าวยิ่งสนับสนุนความสำคัญของเงื่อนไขข้อที่หนึ่งและข้อที่สองในฐานะเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดความรุนแรงดังกล่าว

เทียบเคียงกรณีของโรฮีนจาในรัฐยะไข่กับกรณีมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้

จากการศึกษากรณีของโรฮีนจาในรัฐยะไข่และมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น พบว่ามีลักษณะสำคัญที่คล้ายกันอย่างน่าสนใจ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ (Central Intelligence Agency 2019; International Crisis Group 2016; McCargo 2008; 2009a; 2009b; Anekchai Rueangrattanakorn 2015; Walton and Hayward 2014; Yegar 2002; Yusuf 2017; Jesada Buaban 2020)

1. มีจำนวนประชากรมุสลิมชนกลุ่มน้อยในจำนวนใกล้เคียงกันมากที่สุด

2. มีการกระชกตัวของประชากรอยู่ในพื้นที่ติดชายแดนหรือรัฐเครือญาติ

3. มีลักษณะเฉพาะทางภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในประเทศ

4. มีประวัติกองกำลังติดอาวุธของมุสลิมชนกลุ่มน้อยต่อสู้กับรัฐตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5. เป็นประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

6. มีขบวนการพุทธชาตินิยมเติบโตอย่างมีนัยยะสำคัญในช่วงทศวรรษนี้

7. อยู่ในระบอบประชาธิปไตยลูกผสมโดยทหารมีอิทธิพลสูงในทางการเมือง

ส่วนลักษณะที่แตกต่างกันนั้น ประกอบด้วยระดับความรุนแรงที่รัฐกระทำต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อยและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือกรณีของโรฮีนจาเป็นภาพตัวแทนของลักษณะความรุนแรงสุดโต่ง ส่วนกรณีของมลายูมุสลิมสะท้อนลักษณะความรุนแรงต่ำ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากความเหมือนและแตกต่างของทั้งสองกรณีแล้ว วิจัยของงานชิ้นนี้จึงเหมาะกับการศึกษากรณีเฉพาะโดยมีกรณีของมลายูมุสลิมเป็นส่วนประกอบที่ใช้เทียบเคียง

ผลการค้นคว้าข้างต้นชี้ให้เห็นว่าความรุนแรงแนวตั้งระหว่างรัฐและโรฮีนจาในยุคประชาธิปไตยใหม่ (ค.ศ. 2011-2017) เกิดจากความต่อเนื่องในเงื่อนไขสำคัญสองข้อ ได้แก่ 1. การขาดสถานะพลเมืองของโรฮีนจา และ 2. มุมมองของรัฐและกองทัพที่ต้องการกำจัดพวกเขา โดยเงื่อนไขสองข้อดังกล่าวปรากฏในฐานะเงื่อนไขหลักและมีเงื่อนไขที่สามเป็นเงื่อนไขเสริม ได้แก่ 3. อิทธิพลของขบวนการพุทธชาตินิยม ทั้งนี้จากการ

สำรวจกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยและมลายูมุสลิม พบว่าไม่ปรากฏเงื่อนไขไตรลักษณ์ดังกล่าวทำงานอยู่ในพื้นที่ อีกทั้งระดับความรุนแรงที่รัฐกระทำต่อมลายูมุสลิมในพื้นที่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 ก็อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือมีเหตุการณ์ความรุนแรงจำนวน 20,725 เหตุการณ์ ผู้เสียชีวิตจำนวน 7,172 คน บาดเจ็บ 13,353 คน (Deep South Watch 2020) ไม่มีการทรมานทำลายศาสนสถานของฝ่ายตรงข้าม และไม่พบเจตนาความรุนแรงระหว่างกลุ่มทางศาสนาและชาติพันธุ์โดยตรงที่สำคัญ แนวโน้มของตัวเลขความรุนแรงก็ลดลงอย่างมีนัยยะสำคัญตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 เป็นต้นมา ดังนั้นกล่าวได้ว่าในทศวรรษที่ 2010 เงื่อนไขไตรลักษณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีของโรฮีนจาและส่งผลให้เกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐนั้นไม่ปรากฏในกรณีของมลายูมุสลิม ทั้งสองกรณีจึงให้ภาพผลลัพธ์ของความความรุนแรงที่ต่างกัน ฉะนั้นจากการเทียบเคียงทั้งสองกรณีแล้วสามารถอนุมานได้ว่าการปรากฏและไม่ปรากฏของเงื่อนไขไตรลักษณ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดและไม่เกิดความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อยของทั้งสองกรณี

เมื่อกล่าวเฉพาะการศึกษาในช่วงเวลาร่วมสมัย (ค.ศ. 2010-2020) แล้ว ผู้วิจัยพบว่าเงื่อนไขไตรลักษณ์ที่ทำงานในกรณีมลายูมุสลิมแตกต่างจากกรณีของโรฮีนจาอย่างมีนัยยะสำคัญ และสามารถจำแนกออกเป็นสามประเด็นโดยมีข้อสรุปดังต่อไปนี้

1. สถานภาพของมุสลิมชนกลุ่มน้อย

จากการศึกษาเทียบเคียงทั้งสองกรณีพบว่าสถานภาพของมุสลิมโรฮีนจาในเมียนมาและมลายูมุสลิมในประเทศไทยมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือในขณะที่สถานภาพของมุสลิมชนกลุ่มน้อยใน

เมียนมามีความไม่มั่นคงและไม่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างชัดเจน ในกรณีของประเทศไทย มุสลิมในฐานะกลุ่มชุมชนทางศาสนาได้รับการคุ้มครองผ่านกลไกสามด้านเป็นอย่างน้อย ได้แก่ กฎหมาย สถาบันของรัฐ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในด้านแรก ประชาคมมุสลิมในประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและการดำรงอยู่ของพวกเขาจำนวน 7 ฉบับ (ตารางที่ 2) นอกจากนั้นรัฐไทยยังอนุญาตให้มีตำแหน่งอะต๊ะยูติธรรม ทำหน้าที่

วินิจฉัยคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับมรดกและครอบครัวของมุสลิมในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย โดยมีอัตรากำลังอะต๊ะยูติธรรมจำนวน 9 อัตรา ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล (Administrative Office of the Court of Justice, Region IV 2017, 1-2) ด้วยเหตุนี้ มลายุมุสลิมจึงได้รับอานิสงส์จากการมีอยู่ของกฎหมายดังกล่าวและมีอิสระในการใช้กลไกดังกล่าวในการแก้ปัญหาข้อพิพาทवादด้วยมรดกและครอบครัว

ตารางที่ 2 กฎหมายและระเบียบที่สำคัญเกี่ยวกับสถานภาพของมุสลิมในประเทศไทย

กฎหมายและระเบียบที่สำคัญ		หมายเหตุ
1	พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489	
2	พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540	
3	พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2545	
4	ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการจัดตั้งสถาบัน มาตรฐานอาหารฮาลาล พ.ศ. 2546	ปัจจุบันมีความพยายามจากภาครัฐที่จะจัดตั้งองค์การฮาลาลมหาชน
5	ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ: อาหารฮาลาล พ.ศ. 2550	
6	ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการบริหารกิจการฮาลาล พ.ศ. 2558	
7	พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจญ์ พ.ศ. 2559	

ในทางกลับกัน มุสลิมในเมียนมาไม่มีตัวบทกฎหมายเป็นการเฉพาะเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการดำรงอยู่ของกลุ่มมุสลิมและการนับถือศาสนาอิสลาม การใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยมรดก

และครอบครัวในเมียนมาก็มีลักษณะเลื่อนลอยและไม่ได้รับการพัฒนาต่อยอด (Crouch 2016, 88) นอกจากนั้นกฎหมายคนเข้าเมืองในปี ค.ศ. 1974 และกฎหมายพลเมืองในปี ค.ศ. 1982 ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ความเป็น

พลเมืองบนฐานของเชื้อชาติแห่งชาติมีผลทำให้โรฮีนจา มีสถานะเป็นผู้พลพที่ผิดกฎหมายจนถึงปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 2014 รัฐสภาของเมียนมาได้ออกกฎหมาย พระราชบัญญัติว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย เพื่อรับมือกับกองกำลังติดอาวุธของโรฮีนจา ในที่สุด Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA) ได้กลายเป็นองค์กรก่อการร้ายในประเทศองค์กรแรกที่ถูกกำหนด จากพระราชบัญญัตินี้ (Republic of the Union of Myanmar 2014) ฉะนั้นโรฮีนจาคือตัวอย่างของมุสลิม ชนกลุ่มน้อยในเมียนมาที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากการขาดหลักประกันในทางกฎหมาย ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นชี้ให้เห็นว่ารัฐไม่เพียงไม่ออกกฎหมาย เพื่อคุ้มครองพวกเขาเท่านั้น แต่รัฐยังใช้กฎหมายเพื่อ ทำให้พวกเขากลายเป็นผู้ก่อการร้ายอีกด้วย ฉะนั้นเมื่อ ขาดหลักประกันในสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นคนใน รัฐชาติสมัยใหม่แล้ว กลุ่มคนดังกล่าวก็ไม่สามารถต่อ รองกับอำนาจรัฐได้และไม่สามารถพัฒนาก้าวหน้าใน ด้านอื่น ๆ ต่อไป

ในด้านที่สองกลุ่มประชาคมมุสลิมในประเทศไทย ได้รับการยอมรับและมีสถานะทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ โดยมีจุฬาราชมนตรีเป็นผู้นำ การผนวกรวม สำนักจุฬาราชมนตรีเป็นส่วนหนึ่งของรัฐทำให้องค์กร ที่ดูแลกิจการของมุสลิมมีความเป็นสถาบันและมี สถานะเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของรัฐซึ่งส่ง ผลให้มุสลิมมีช่องทางมากขึ้นในการผลักดันนโยบาย สาธารณะ แม้ว่าการบูรณาการดังกล่าวเป็นความ พยายามของรัฐไทยในการควบคุมพลังทางศาสนา ก็ตาม แต่ก็มีผลดีหลายประการกับมุสลิมไทยและ มลายูมุสลิมโดยรวม นอกจากการสนับสนุนในด้านบ ุประมาณจากภาครัฐแล้ว สำนักจุฬาราชมนตรียังทำ

หน้าที่ในการให้คำปรึกษาและสร้างความสัมพันธ์กับ หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และหนึ่งในสัญญาณชี้วัดของความสัมพันธ์ดังกล่าว คือการเสด็จฯ มาเปิดงานเมาลิดประจำปีของพระมหา กษัตริย์ด้วยพระองค์เอง ฉะนั้นตราบเท่าที่สถาบัน พระมหากษัตริย์ไทยยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมและ การเมืองไทย สถานภาพของมุสลิมจะยังไม่สิ้นคลอน กล่าวได้ว่ายิ่งสำนักจุฬาราชมนตรีมีความสัมพันธ์ที่ แนบแน่นกับเครือข่ายของพระมหากษัตริย์ ก็ยิ่งทำให้ สถานภาพของมุสลิมในประเทศไทยมีความมั่นคงตาม ไปด้วย สำหรับปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ สำนักจุฬาราชมนตรีก็ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งก็ตอบโต้ คำอธิบายของกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่สนับสนุน การใช้ความรุนแรง เช่น การอ้างว่าการทำสงครามญิฮาด ในพื้นที่เป็นสิ่งที่ชอบธรรมในอิสลาม ภาพการเข้าพบ จุฬาราชมนตรีและประธานคณะกรรมการประจำจังหวัด ของอดีตแม่ทัพภาคสี่ พลโท พรศักดิ์ พูลสวัสดิ์ ในเดือน เมษายน ค.ศ. 2020 นอกจากจะถือเป็นยุทธศาสตร์การ ทำงานในการสร้างความเป็นมิตรโดยปกติของกอง ทัพแล้ว ยังถือเป็นสัญญาณของความร่วมมืออีก เช่นกัน นอกจากนั้นกลไกของคณะกรรมการอิสลามกลาง และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก็ทำหน้าที่ บูรณาการผู้นำศาสนาในพื้นที่ต่าง ๆ ให้เข้ามาอยู่ใน โครงสร้างของรัฐ ทั้งหมดนี้ส่งผลให้สถานภาพของ มุสลิมไทยและมุสลิมมลายูมีความเป็นเอกภาพและเป็น ส่วนหนึ่งของรัฐไทย

ในทางตรงกันข้าม มุสลิมในเมียนมาไม่มี องค์กรมุสลิมที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ รัฐเมียนมารับรอง

องค์กรที่เป็นตัวแทนของมุสลิมจำนวน 5 องค์กรอย่างเป็นทางการ (Global New Light Of Myanmar 2017)³ แต่การรับรองดังกล่าวแตกต่างจากการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ดังเช่นสำนักจุฬาราชมนตรี องค์กรดังกล่าวมีสถานะเป็นองค์กรที่ไม่ใช่รัฐและทำงานเป็นเอกเทศจากรัฐ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีงบประมาณจากรัฐในการสนับสนุนอย่างเป็นทางการ นอกจากนั้นการรับรององค์กรมุสลิม 5 องค์กร บ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่มีเอกภาพของกลุ่มมุสลิมในเมียนมา มีพิกัดต้องพูดถึงโรฮิงจามุสลิมผู้ซึ่งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจรัฐ ในแง่นี้ มุสลิมในเมียนมาจึงไม่มีตัวแทนที่ชอบธรรมและหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลกิจการของมุสลิมเป็นการเฉพาะ ซึ่งส่งผลให้พวกเขาไม่มีช่องทางอย่างเป็นทางการในการผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับกิจการของมุสลิม ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับทัศนะของจีจีจว (Nyi Nyi Kyaw)⁴ นักวิชาการมุสลิมสัญชาติเมียนมา ชาติพันธุ์คามาน เป็นอาจารย์ด้านเมียนมาศึกษาที่ National University of Singapore และเมาลานา อัคบาร์ ชาห์ (Maulana Akbar Shah)⁵ นักวิชาการด้านศาสนาอิสลามชาวเมียนมา เป็นอาจารย์อยู่ที่ International Islamic University Malaysia

ในด้านที่สาม เนื่องจากมลายูมุสลิมในประเทศไทยไม่มีปัญหาเรื่องสถานะพลเมือง พวกเขาจึงมีสิทธิขั้นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียม ปัจจัยนี้ส่งผลให้เกิดชนชั้นนำใหม่ที่เป็นนักการเมืองระดับชาติในหมู่มลายูมุสลิม ในอดีตนักการ

เมืองกลุ่มวาตะห์ เช่น นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา, นายเด่น โต๊ะมีนา และนายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการผลักดันประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจการของมุสลิมในประเทศไทย เช่น การเปลี่ยนกฎกระทรวงศึกษาธิการเพื่ออนุญาตให้มุสลิมใส่ฮิญาบในสถานศึกษาของรัฐได้และการจัดทำห้องละหมาดในที่สาธารณะ เป็นต้น ในปัจจุบันผู้แทนราษฎรจากพื้นที่เหล่านี้ก็ยังมีบทบาทที่โดดเด่นในการต่อรองและตรวจสอบอำนาจรัฐ ยกตัวอย่างเช่น การทำหน้าที่ของ ส.ส. กมลศักดิ์ ลีวาเมาะ และ ส.ส. อาดิлян อาลีอิสเฮาะ ในคณะกรรมการการกฤษฎีกา การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น นอกจากนั้นพรรคประชาชาติยังมีบทบาทสำคัญในการร่วมผลักดันร่างพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการซ้อมทรมาน และการกระทำให้อับอายและดูหมิ่นผู้อื่นด้วย ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิมผ่านสถาบันที่เป็นทางการเปิดพื้นที่อีกช่องทางหนึ่งให้พวกเขาสามารถตรวจสอบอำนาจรัฐและผลักดันนโยบายที่เป็นความต้องการของพื้นที่ได้สำเร็จ

ในทางกลับกัน แม้ว่าจะเป็ดยุคสมัยของประชาธิปไตยใหม่ก็ตาม โรฮิงจามุสลิมกลับเผชิญกับสภาพตึงตันทางการเมืองวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2015 ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปในปีเดียวกัน รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกสถานภาพของบัตรชั่วคราวสีเขียวซึ่งรัฐได้ออกให้กับโรฮิงจาถือครองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 ส่งผลให้

³ องค์กรรวมศาสนาอิสลามในเมียนมา (The All Myanmar Islamic Religious Organizations) (Global New Light of Myanmar 2017) หรือเป็นที่รู้จักในนามอามิโร (AMIRO) ประกอบด้วย Jamiat Ulama-al Islam (H.Q), The Islamic Religious Affairs Council, The All Myanmar Mawlawi Federation (Central), All Myanmar Muslim Youth (Religious Affairs), Myanmar Muslim Nation Affairs Organization

⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ Nyi Nyi Kyaw วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 นครปฐม โดยผู้เขียน (อันวาร์ กอมะ)

⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ Maulana Akbar Shah วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2562 โดยผู้เขียน (อันวาร์ กอมะ)

ชาวโรฮีนจาหมดสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและไม่มีตัวแทนของพวกเขาทำหน้าที่ในรัฐสภา สถานการณ์ลักษณะเดียวกันได้สร้างความกังวลใจในปี ค.ศ. 2020 อีกครั้ง ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 8 พฤศจิกายน ค.ศ. 2020⁶ ดังนั้นในสภาพที่พวกเขาขาดหลักประกันด้านสถานะพลเมืองและไม่มีองค์กรมุสลิมที่ถูกระบุว่าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐอยู่ก่อนแล้ว เมื่อไม่มีตัวแทนทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและผลักดันนโยบายเฉพาะส่วน โรฮีนจาจึงไม่มีกลไกคุ้มครองทั้งทางด้านกฎหมาย หน่วยงานของรัฐ และสถาบันทางการเมือง สภาพอ่อนแอเปลี่ยนแปลงที่สะสมมาเรื่อย ๆ เช่นนี้ จึงเปราะบางและง่ายต่อการใช้ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐในนามความมั่นคง เมื่อเทียบเคียงเงื่อนไขด้านสถานภาพของมุสลิมชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและเมียนมาแล้ว พบว่าทั้งสองกรณีมีทิศทางการทำงานของเงื่อนไขดังกล่าวที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

2. มุมมองของรัฐที่มีต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อย

เมื่อเทียบเคียงกับกรณีของโรฮีนจามุสลิมแล้ว พบว่ามุมมองของรัฐไทยที่มีต่อมลายูมุสลิมแตกต่างอย่างมากจากมุมมองของรัฐเมียนมาที่มีต่อโรฮีนจา รัฐไทยมีมุมมองต่อมลายูมุสลิมในภาพที่เป็นมิตรกว่าและยอมรับอัตลักษณ์เฉพาะของพวกเขา ปี ค.ศ. 2004 ถือเป็นปีที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงสำคัญในพื้นที่ชายแดนใต้ เช่น เหตุการณ์กรือเซะและตากใบ ซึ่งเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดนักรบหน้าใหม่ในพื้นที่

(Ekkarin Tuansiri 2013) แต่กระนั้นก็ดี หลังจากการทำรัฐประหารของพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน ในวันที่ 19 กันยายน ค.ศ. 2005 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เดินทางมากล่าว “คำขอโทษ” ต่อมลายูมุสลิมที่จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 2006 (Prachatai 2006)

ไม่เพียงเท่านั้น ผู้กำหนดนโยบายความมั่นคงของชาติ อาทิเช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติมีแนวทางที่ชัดเจนในการผลักดันแนวคิดสันติวิธี เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ (Danai Musa 2016, 247-283) ในทำนองเดียวกัน หน่วยงานความมั่นคงระดับพื้นที่ก็มีแนวนโยบายสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติ อาทิ กระบวนการพูดคุยสันติภาพ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 (Chaiwat Satha-Anand et al. 2018) นโยบายสานใจสู่สันติ ในปี ค.ศ. 2011 โครงการพาคนกลับบ้าน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 และโครงการประชาร่วมใจทำดีเพื่อแผ่นดิน ในปี ค.ศ. 2014 เป็นต้น (Sutthana Vichitrananda, Nuchanad Juntavises and Ekkarin Tuansiri 2020, 33-41) ในระดับปฏิบัติการ Janjira Sombatpoonsiri (2016, 189-245) เผยให้เห็นทัศนคติ “เราสันติวิธีมาเราก็กสันติวิธีกลับ” ของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการรับมือกับผู้ชุมนุมประท้วงที่ปัตตานี ในปี พ.ศ. 2550 ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตัวอย่างของมุมมองกระแสหลักของรัฐในสามระดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ได้ปฏิเสธกลุ่มคนมลายูในฐานะพลเมืองของประเทศและไม่มี

⁶ ข้อมูล ณ เดือนสิงหาคม ค.ศ. 2020 ระบุว่า มีผู้ที่สมัครรับเลือกตั้งชาวโรฮีนจาจำนวน 6 คน ถูกปฏิเสธจากคณะกรรมการเลือกตั้ง ด้วยเหตุผลว่าพวกเขาขาดคุณสมบัติเพราะมีเชื้อสายจากคนต่างด้าว (AFP 2020; Naing 2020; Bauchner 2020) นักการเมืองทั้งหมดประกอบด้วย Khin Khin Lwin อายุ 43, Kyaw Min อายุ 76, Aung Hla อายุ 58, Saw Myint อายุ 66, Abdul Rasheed อายุ 58 และ Abu Tahay อายุ 56 อย่างไรก็ตาม มีนักการเมืองชาวโรฮีนจาอีกอย่างน้อย 6 รายที่ได้รับการตรวจสอบจากคณะกรรมการเลือกตั้งว่าผ่านคุณสมบัติ ทั้งนี้ พรรคการเมืองของชาวโรฮีนจาในปัจจุบันมีจำนวน 3 พรรค ได้แก่ Democracy and Human Rights Party (DHRP), National Democratic Party for Development (NDPD) และ National Democracy and Peace Party (NDPP) (Fortify Rights 2020a; Fortify Rights 2020b)

ร่องรอยในการกวาดล้างชาติพันธุ์ ในทางตรงกันข้าม รัฐไทยกลับมีภาพมอมงยอมรับว่ามลายูมุสลิมเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างและมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ฉะนั้นด้วยกับมุมมองดังกล่าว รัฐจึงมีความพยายามในการผสมกลมกลืนและบูรณาการกลุ่มคนเหล่านี้ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือการปรับยุทธศาสตร์ของฝ่ายความมั่นคงและมาตรการของตำรวจและทหารในการใช้สันติวิธีกับชาวมลายูมุสลิม ดังที่ Chaiwat Satha-Anand (2016, 23–24) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ดังนี้

“ปัจจัยที่ทำให้การชุมนุมครั้งนี้ [ของนักศึกษาที่มีสยิดกลางปัตตานีในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2550] โดดเด่นและถือเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของรัฐไทยในการรับมือกับผู้ชุมนุมชาวมลายูมุสลิมในกระแสธารความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การใช้มาตรการสันติวิธีของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อจัดการการชุมนุม หรือ... การจัดการแบบเจรจาหรือแบบไม่เผชิญหน้า... นี่ถือเป็นการเมืองของปฏิสัมพันธ์สันติวิธี ระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยฝ่ายรัฐใช้ทั้งการพูดคุยเจรจา มาตรการกึ่งทหารเพื่อสถาปนาความปลอดภัยในสถานที่และการอำนวยความสะดวกต่อผู้ชุมนุม”

ฉะนั้นกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้มีพัฒนาการตลอด 17 ปีนี้ไปในทิศทางที่ต้องการใช้สันติวิธีและการเจรจามากขึ้น โดยทั้งรัฐ ภาคประชาสังคม และกลุ่มขบวนการต่างช่วยกันผลักดันให้กระบวนการพูดคุยสันติภาพมีความต่อเนื่องและดำรงต่อไป

ในภาพที่ตรงกันข้าม รัฐพม่า/เมียนมามีมุมมองต่อโรฮีนจาในภาพที่เป็นผู้อพยพที่ผิดกฎหมาย ปฏิเสธอัตลักษณ์ความเป็นโรฮีนจา ปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง และต้องการกำจัดพวกเขาออกไปจากประเทศ ดังมีหลักฐานปรากฏอย่างเปิดเผยและชัดเจนในวาทกรรมของผู้นำประเทศ เช่น นายพล Min Aung Hlaing ระบุว่า “ประเทศเราไม่มีโรฮีนจา...เบงกาลีในรัฐยะไข่ไม่ใช่พลเมืองของเมียนมา” (Al Jazeera Media Network 2017) และ “ปัญหาเบงกาลีเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นยาวนานซึ่งเป็นงานที่ยังไม่เสร็จสิ้นเสียที แม้ว่าจะมีความพยายามแก้ไขปัญหามาจากรัฐบาลก่อนหน้านี้” (Lewis, Siddiqui, Baldwin and Marshall 2018) ภาษาและวาทกรรมของผู้นำกองทัพเมียนมาในลักษณะนี้เกิดขึ้นและสอดคล้องกับปฏิบัติการทหารในการกวาดล้างโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2017 นอกจากนั้นกองทัพยังปฏิเสธการเจรจาสันติภาพกับกองกำลัง ARSA ของโรฮีนจาอีกด้วย ดังนั้นเมื่อเทียบเคียงมุมมองของผู้นำกองทัพและผู้นำกำหนดนโยบายของทั้งสองกรณี พบว่ามีการใช้วาทกรรมของผู้นำทหารและผู้นำทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้หากมองย้อนกลับไปพิจารณาสภาพของโรฮีนจาที่อ่อนแอเปลือยเปล่าและท่าทีของทหารในการปราบปรามพวกเขาอย่างถอนรากถอนโคนแล้ว การผลักดันของขบวนการพุทธชาตินิยมในการสร้างวาทกรรมให้โรฮีนจาเป็นภัยของพุทธศาสนาและกลุ่มเชื้อชาติเมียนมา ยิ่งทำให้สถานการณ์ที่เลวร้ายอยู่แล้วทวีความรุนแรงขึ้นไปอีก ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2017 จึงเกิดขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขไตรลักษณ์และการทำงานของเงื่อนไขดังกล่าวในเมียนมามีลักษณะแตกต่างจากกรณีของประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด

3. อิทธิพลของพุทธชาตินิยมและความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงต่อมุสลิม

เมื่อกล่าวถึงพุทธชาตินิยมในเมียนมา ภาพตัวแทนของขบวนการดังกล่าวคือ องค์กร 969 และ Ma Ba Tha ซึ่งผลิดาพทรรรมว่าพุทธศาสนาและกลุ่มเชื้อชาติพม่ากำลังถูกคุกคามจากมุสลิม (Kyaw 2016, 183-210) ด้วยเหตุนี้มุสลิมโรฮีนจาจึงตกเป็นเป้าโจมตีไม่ว่าจะด้วยข้อหาว่า “ต้องการกลืนชาติเมียนมา” “ต้องการสร้างรัฐอิสลาม” และต้องการเปลี่ยนเมียนมาให้เป็นอิสลาม ขบวนการดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างล้นหลามในการผลักดันกฎหมายและนโยบายที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของมุสลิมชนกลุ่มน้อย เช่น การกีดกันไม่ให้รัฐระบุอัตลักษณ์ของโรฮีนจาในการสำรวจสำมะโนประชากรปี ค.ศ. 2014 การผลักดันชุดกฎหมายปกป้องศาสนาและเชื้อชาติในปี ค.ศ. 2013-2015 โดยได้รับเสียงสนับสนุนจำนวน 2.5 ล้านรายชื่อ (Kuo 2013; Mann and Michaels 2013) และการผลักดันการยกเลิกสิทธิในการเลือกตั้งของโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2015 ที่สำคัญ ขบวนการดังกล่าวยังให้ความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อยอีกด้วย ฉะนั้นอิทธิพลของพุทธชาตินิยมในเมียนมาที่แผ่ไพศาลทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2015 จึงเป็นแรงเสริมสำคัญที่ทำให้กองทัพใช้การปราบปรามอย่างรุนแรงต่อโรฮีนจาในปี ค.ศ. 2016

ในทางตรงกันข้าม เมื่อเทียบเคียงกับกรณีของพุทธชาตินิยมในเมียนมาแล้ว พบว่าอิทธิพลของขบวนการพุทธชาตินิยมในประเทศไทยยังไม่มีพลังเพียงพอในการผลักดันวาระทางการเมืองของกลุ่มให้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยวงกว้าง ยกตัวอย่างเช่น การผลักดันให้ระบุว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007 ไม่ประสบความสำเร็จ

แม้จะมีความพยายามของกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสจำนวนมากก็ตาม (Channarong Bunnoon 2019, 400-403) เมื่อกล่าวถึงองค์กรนำของขบวนการนี้กล่าวได้ว่าวัดพระธรรมกายคือ องค์กรพุทธชาตินิยมที่มีอิทธิพลที่สุดในยุคสมัยนี้ (Keyes 2016, 47) แต่หลังจากที่มีการทำรัฐประหารในปี ค.ศ. 2014 เครือข่ายวัดพระธรรมกายถูกปราบปรามอย่างหนักจากรัฐ จนต่อมาสมาชิกของเครือข่ายแตกตัวออกมาตั้งเป็นองค์กรย่อย ๆ เช่น สมาพันธ์ชาวพุทธแห่งประเทศไทย พรรคแผ่นดินธรรม องค์กรพลังชาวพุทธ และองค์กรปกป้องพระพุทธรูปศาสนาเพื่อสันติภาพ เป็นต้น ในปัจจุบันกลุ่มแนวคิดดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวใน 4 ประเด็นหลัก คือ การยกเลิกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับอิสลาม การต่อต้านเครื่องหมายฮาลาล การต่อต้านการสร้างมัสยิด และการรณรงค์สร้างพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำจังหวัด โดยปรากฏพบว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการเหล่านี้มีมุสลิมเป็นเป้าโจมตีและมีฐานปฏิบัติการอยู่ในภาคเหนือและอีสานเป็นสำคัญ (Don Pathan, Ekkarin Tuansiri and Anwar Koma 2018; Ekkarin Tuansiri and Anwar Koma 2020; 2019; Pakawadee Suphunchitwana 2018; Sydney Southeast Asia Centre – SSEAC 2020) ฉะนั้นหากเทียบกับกรณีของเมียนมาแล้ว กล่าวได้ว่ากระแสต่อต้านมุสลิมที่กำลังเติบโตในประเทศไทยยังมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของภาครัฐค่อนข้างน้อย อีกทั้งยังไม่ได้รับการตอบรับจากสังคมชาวพุทธในวงกว้าง

อย่างไรก็ดี ประเด็นที่เกี่ยวกับอิทธิพลของพุทธศาสนาและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ยังไม่จบเพียงแค่นั้น เนื่องจากมีความพยายามจากฝ่ายรัฐและความมั่นคงในพื้นที่ในการติดอาวุธให้กับชาวพุทธในพื้นที่และมีการใช้พื้นที่ธรณีสงฆ์ในการทำเป็นฐาน

ปฏิบัติการ McCargo (2004, 156; 2009a, 9; 2009b, 14) และ Jerryson (2009, 47; 2010, 182; 2012, 101) ชี้ให้เห็นว่าความพยายามดังกล่าวคือความน่ากังวลของการใช้พุทธศาสนาเป็นกลไกของรัฐในการจัดการปัญหาความรุนแรงกับมลายูมุสลิม เช่น การติดอาวุธให้กับประชาชนชาวพุทธในโครงการกองพันราษฎรอาสารักษามุสลิมบ้านจังหวัดปัตตานี (อรบ.) การติดอาวุธให้พระสงฆ์ในพื้นที่เสี่ยงภัย และการสร้างพระทวารให้อยู่ประจำที่วัดในจังหวัดชายแดนใต้ เป็นต้น โครงการเหล่านี้เปรียบเสมือนการติดอาวุธให้กับชุมชนชาวพุทธในพื้นที่และมีแนวโน้มนำไปสู่การปะทะกันโดยตรงระหว่างกลุ่มติดอาวุธมลายูมุสลิมและชาวพุทธอันจะเป็นเหตุให้ขบวนการพุทธชาตินิยมในพื้นที่ชายแดนใต้เติบโตอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ดี สถานการณ์ในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าองค์กรพุทธสายสันติภาพมีบทบาทนำมากกว่าสายเหยี่ยว ดังเห็นได้จากการขึ้นดำรงตำแหน่งประธานสภาประชาสังคมชายแดนใต้ในปี ค.ศ. 2020 ของนายรักชาติ สุวรรณ⁷ ประธานเครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพที่ได้ประเมินว่าการเติบโตของพุทธชาตินิยมในพื้นที่มี

แนวโน้มค่อนข้างต่ำ เนื่องจากไม่มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ ไม่คุ้มค่าที่จะใช้ความรุนแรงตอบโต้กองกำลังของมลายูมุสลิม และชาวพุทธคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความจำเป็นในการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

จากการสังเคราะห์ข้อมูลข้างต้น กรณีของโรฮีนจาถือเป็นกรณีที่เลวร้ายที่สุดของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อชนกลุ่มน้อยทางศาสนาและชาติพันธุ์ สาเหตุเนื่องมาจากการสะสมของเงื่อนไขไตรลักษณ์ที่ก่อเกิดมาตั้งแต่ยุคเผด็จการทหาร โดยทำงานผ่านกลไกทางกฎหมายก่อนที่จะมีการใช้กำลังทางทหารปราบปรามอย่างรุนแรงหลายระลอก ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโรฮีนจาเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้นกับชนกลุ่มน้อยทุกกลุ่ม ฉะนั้นการจะป้องกันความรุนแรงลักษณะดังกล่าวได้จึงจำเป็นต้องสืบค้นร่องรอยของการปรากฏและไม่ปรากฏเงื่อนไขที่สำคัญ จากที่อภิปรายมาทั้งหมดข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้สกัดเงื่อนไขไตรลักษณ์ออกเป็นสัญญาณชี้วัดความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อมุสลิมชนกลุ่มน้อยจำนวน 7 ตัวชี้วัด ประเด็นสำคัญสรุปอยู่ในตารางที่ 3

⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายรักชาติ สุวรรณ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2563 โดยผู้เขียน (อันวาร์ กอมะ)

ตารางที่ 3 สรุปตัวชี้วัดของการเกิดความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐเมียนมาต่อโรฮีนจา (ค.ศ. 2012-2017)

ตัวชี้วัด	ลักษณะ	ผลลัพธ์
1. สถานภาพของมุสลิมชนกลุ่มน้อย	อ่อนแอ	ความรุนแรงสุดโต่ง ที่กระทำโดยรัฐต่อโรฮีนจา
1.1 ด้านกฎหมาย: มีสถานะพลเมือง	ไม่ปรากฏ	
1.2 ด้านสถาบันของรัฐ: มีองค์กรกลางของมุสลิม ที่ผนวกเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานของรัฐ	ไม่ปรากฏ	
1.3 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง: มีผู้แทนทำ หน้าที่ในรัฐสภา	ไม่ปรากฏ	
2. มุมมองของรัฐ	ปฏิเสธชนกลุ่มน้อย	
2.1 มีวาทกรรมของผู้นำทหาร/ผู้นำรัฐที่สร้าง ความเกลียดชังชนกลุ่มน้อย	ปรากฏ	
2.2 มินโยบายในการปราบปรามรุนแรง	ปรากฏ	
3. อิทธิพลของพุทธชาตินิยม	สูง	
3.1 สร้างวาทกรรมความเกลียดชังต่อชนกลุ่มน้อย	ปรากฏ	
3.2 สามารถผลักดันนโยบายหรือกฎหมายที่ กีดกันเป็นโทษต่อชนกลุ่มน้อยสำเร็จ	ปรากฏ	
รวม	3 เงื่อนไข 7 ตัวชี้วัด	

บทสรุป

งานวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษาเงื่อนไขที่ทำให้กรณีของมุสลิมโรฮีนจาแตกต่างจากกรณีของมลายูมุสลิมจากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่าเงื่อนไขไตรลักษณ์คือจุดหักเหที่ทำให้กรณีของโรฮีนจาแตกต่างจากกรณีของมลายูมุสลิมอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยหนึ่งความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐต่อมลายูมุสลิมยังไม่ปรากฏอยู่ในระดับที่สูงสุดโต่ง เนื่องจากว่ามุสลิมในประเทศไทยมีสถานภาพที่เข้มแข็งพอสมควร ประเทศไทยไม่ได้มีมุมมอง

ที่ปฏิเสธกลุ่มชนมลายูในฐานะพลเมืองและพุทธชาตินิยมยังไม่มีอิทธิพลเพียงพอในการกำหนดนโยบายรัฐ ด้วยเหตุนี้สถานการณ์ความรุนแรงระหว่างรัฐกับมลายูมุสลิมจึงไม่ปรากฏแนวโน้มที่นำไปสู่การกวาดล้างชาติพันธุ์ ฉะนั้นกล่าวได้ว่ายังเงื่อนไขไตรลักษณ์มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ก็ยังทำให้โอกาสของการเกิดความรุนแรงสุดโต่งที่กระทำโดยรัฐต่อชนกลุ่มน้อยทางศาสนามีน้อยลง

ทั้งนี้หากมีเงื่อนไขหนึ่งเงื่อนไขใดเปลี่ยนไปในอนาคต อาจจะมีผลกระทบต่อการทำงานของเงื่อนไขอื่น ๆ ได้ เช่น หากอิทธิพลของขบวนการพุทธชาตินิยมเติบโตอย่างมีนัยยะสำคัญและสามารถกำหนดนโยบายของภาครัฐได้ในอนาคต ด้วยกับการยกเลิกพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับอิสลามในประเทศ การบัญญัติพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และความสำเร็จในการขับไล่มุสลิมในภาคเหนือและอีสาน อาจเป็นไปได้ว่าปัจจัยข้างต้น จะกระทบกับมุมมองของรัฐที่มีต่อสถานภาพของมุสลิมในประเทศไทยและปัญหาชายแดนใต้ ในทัศนะของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัด อิลยาส หนุ่ยปริง^๘ นักรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่สนใจการเมืองในโลกมุสลิม เขามองว่าเงื่อนไขของประชาธิปไตยเป็นสาเหตุสำคัญที่อาจทำให้พุทธชาตินิยมเติบโตได้อย่างรวดเร็วในประเทศไทย ทั้งนี้เมื่อเทียบกับกรณีของเมียนมาที่การเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการทหารไปสู่ประชาธิปไตยได้นำไปสู่การเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มผลประโยชน์หน้าใหม่แล้ว จะเห็นได้ว่าขบวนการพุทธชาตินิยมจึงเติบโตและมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐ ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน หากเป็นประชาธิปไตยเต็มใบแล้ว เขาประเมินว่ามีโอกาสสูงที่มุสลิมจะกลายเป็นเป้าหมายทางการเมืองกลุ่มต่อไป สถานการณ์ระหว่างพุทธและมุสลิมจะเปราะบางมากขึ้นและพุทธชาตินิยมจะกลับมาเติบโตอย่างมีนัยยะสำคัญได้อีกครั้ง ทั้งนี้สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Suchart Settamalinee (2016) ที่ประเมินว่าอิทธิพลของพุทธชาตินิยมอาจจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมเปลี่ยนไปในอนาคต

“ผมอยากพูดรวมๆ โดยยกตัวอย่างจากประสบการณ์ตรงในภาคเหนือที่ผมเติบโตมาคือ ได้เห็นถึงพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธและมุสลิมที่เปลี่ยนไปจนน่าตกใจ ในอดีตเมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมานั้นชาวมุสลิมค่อนข้างได้รับการต้อนรับอย่างดีจากพี่น้องชาวพุทธในภาคเหนือ แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ได้เกิดกระแสการต่อต้านการสวมใส่ฮิญาบไม่ว่าจะเป็นที่ จ.เชียงราย จ.น่าน รวมทั้ง จ.เชียงใหม่ โดยมีการใช้ข้อมูลทั้งที่ขาดความเข้าใจและข้อมูลที่บิดเบือนเพื่อจูงใจสร้างความเกลียดชังในหมู่มุสลิม ดังนั้นจากพัฒนาการดังกล่าว หากสังคมทุกฝ่ายต่างนิ่งเฉย และปล่อยให้เป็นอย่างนี้โดยไม่ช่วยกันหาทางสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างกันแล้ว ผมประเมินว่าในอีกไม่นาน อาจในช่วง 20-30 ปี ข้างหน้า หรืออาจจะเร็วกว่านั้น ย่อมมีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธและมุสลิมที่รุนแรงดังเช่นที่เกิดขึ้นในประเทศพม่าได้”

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยตระหนักดีว่างานวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ประการแรก การกล่าวถึงมุสลิมของทั้งสองประเทศในลักษณะที่เป็นเนื้อเดียวกันทำให้ไม่เห็นภาพความหลากหลายภายในกลุ่มมุสลิมเท่าที่ควร ประการที่สอง ข้อจำกัดในการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้ไม่สามารถเข้าถึงมุมมองของชนชั้นนำเมียนมาเพื่อทำความเข้าใจปัญหาโรฮิงจาจากข้อมูลปฐมภูมิ ฉะนั้นหากสถานการณ์โควิด 19 ดีขึ้นในอนาคต การเข้าถึงข้อมูลภาคสนามเหล่านี้น่าจะมีประโยชน์ต่อการตรวจสอบและเสริมสร้างคำอธิบายว่าด้วยเงื่อนไขใดลักษณะของทั้งสองกรณีได้ละเอียดมากขึ้น ประการที่สาม งานวิจัยชิ้นนี้ยังศึกษาไม่ครอบคลุม

^๘ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมหมัด อิลยาส หนุ่ยปริง วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 โดยผู้เขียน (อันวาร์ กอมะ)

ประเด็นอิทธิพลของกระแสฟื้นฟูวัฒนธรรมอิสลาม (Islamization) ในกลุ่มโรฮีนจา การแข่งขันและขัดแย้ง เรื่องการจัดการทรัพยากร และการแตกตัวของชนชั้น ในเมียนมา ประการสุดท้าย ผู้วิจัยจำเป็นต้องกล่าว ด้วยว่าปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือการรวมช่วงเวลา ของพม่าในช่วงก่อนรัฐชาติอาจทำให้เห็นภาพพลวัต ไม่ชัดเจน ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวครอบคลุมตั้งแต่ยุคการ ปกครองในระบอบอาณาจักร ยุคภายใต้อาณานิคม อังกฤษ และช่วงเวลาที่ยี่ปุ่นเข้ายึดครองระหว่างการทำ สงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงเวลานี้เกิดความเปลี่ยนแปลง ในพม่าอย่างมหาศาลและมีผลกระทบต่อชีวิตผู้คนใน รัฐอาระกันเป็นอย่างมาก การนำช่วงเวลาดังกล่าวมา รวมกันอาจทำให้เป็นภาพรายละเอียดที่ไม่ชัดเจนนัก อย่างไรก็ตาม การรวมช่วงเวลาข้างต้นพอจะช่วยให้การ วิเคราะห์ภาพรวมของพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ เมียนมาและโรฮีนจาเป็นไปได้มากที่สุด

หากงานชิ้นนี้พอจะมีข้อสรุปที่น่าเชื่อถืออยู่บ้าง แล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาต่อว่าเหตุใด

รัฐไทยจึงมีท่าทีที่เป็นมิตรกับชาวมุสลิมหรือถึงขั้น เอาอกเอาใจด้วยซ้ำ และทำที่ดังกล่าวเป็นเพียงยุทธวิธี ในการพยายามกลืนกลายหรือสร้างอำนาจนำให้กับรัฐ ไทยเท่านั้นหรือไม่ นอกจากนั้นผู้วิจัยเสนอว่าควรมีการ นำผลการศึกษากิจการงานวิจัยชิ้นนี้ไปศึกษาเทียบเคียง เพิ่มเติมกับการศึกษากฎหมายอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นประเทศ มุสลิมชนกลุ่มน้อยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ เช่น กรณีของมุสลิมมินดาเนาในประเทศฟิลิปปินส์ และกรณีของมลายูมุสลิมในประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพที่ปะติดปะต่อและแบบแผนของ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและมุสลิมชนกลุ่มน้อยในยุค ร่วมสมัย นอกจากนั้นยังสามารถฉายภาพการจัดวาง ตำแหน่งแห่งที่ของกรณีมลายูมุสลิมในประเทศไทยร่วม กับกรณีอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ได้อีกด้วย การศึกษากฎหมายอื่น ๆ เทียบเคียงเพิ่มเติมจะทำให้ได้มาซึ่งแผนที่ทางความ คิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการชนกลุ่มน้อยทางศาสนา และชาติพันธุ์และจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง พัฒนานโยบายพหุวัฒนธรรมไทยในการรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงในอนาคต

References

- Administrative Office of the Court of Justice, Region IV. 2017. "Krop Adtra Kamlang Khong Kharatchakan Fai Tulakan Sanyutitham Lae Bukhlakon Praphet Tang Tang Samrap Khrongkan Phoem Sakkayaphap Kharatchakan Fai Tulakan Sanyutitham Thi San Lae Phak Damnoenkan." [Manpower Framework of Judicial Civil Servants and Other Officers for Project to Empower Judicial Civil Servants at the Courts and the Operation Sector]. Khon Kean: Administrative Office of the Court of Justice, Region IV. Accessed October 15, 2020. <https://jor4.coj.go.th/th/file/get/file/201809261e46d620479688be232e6f9c0b2e34fd065631.pdf>. (in Thai)
- AFP. 2020. "Rohingya Muslim Barred from Contesting Myanmar's Upcoming Election." *The News*, August 12. Accessed December 14, 2020. <https://www.thenews.com.pk/latest/699606-rohingya-muslim-barred-from-con-myantesting-mars-upcoming-election>.
- Al Jazeera Media Network. 2017. "Myanmar Army Chief Rules Out Rohingya Citizenship." *Al Jazeera*, March 27. Accessed August 10, 2019. <https://www.aljazeera.com/videos/2017/03/27/myanmar-army-chief-rules-out-rohingya-citizenship>.
- Amnesty International. 2017a. "'Caged without a Roof': Apartheid in Myanmar's Rakhine State." London: Amnesty International. Accessed June 10, 2020. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ASA1674842017ENGLISH.pdf>.
- 2017b. "'My World Is Finished': Rohingya Targeted in Crimes against Humanity in Myanmar." London: Amnesty International. Accessed March 12, 2020. <https://www.amnestyusa.org/wp-content/uploads/2017/10/Amnesty-My-World-Is-Finished-Myanmar-18.10.20171.pdf>.
- 2019. "Myanmar: 'No One Can Protect Us': War Crimes and Abuses in Myanmar's Rakhine State." London: Amnesty International. Accessed February 13, 2020. <https://www.amnesty.org/en/documents/document/?indexNumber=asa16%2f0417%2f2019&language=en>.
- 2016. "'We Are at Breaking Point'-Rohingya: Persecuted in Myanmar, Neglected in Bangladesh." London: Amnesty International. Accessed August 15, 2020. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ASA1653622016ENGLISH.pdf>.
- 2018. "'We Will Destroy Everything': Military Responsibility for Crimes against Humanity in Rakhine State, Myanmar." Accessed February 13, 2020. London: Amnesty International. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ASA1686302018ENGLISH.pdf>.

- Andrews, Tom, David Baulk, Matthew Smith, Amy Smith, and Daniel Sullivan. 2016. *Supporting Human Rights in Myanmar: Why the U.S. Should Maintain Existing Sanctions Authority*. [Southeast Asia]: Fortify Rights; Washington, DC: United to End Genocide. Accessed July 3, 2021. [https://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify%20Rights%20&%20UEG,%20Supporting%20Human%20Rights%20in%20Myanmar%20\(May%202016\).pdf](https://www.fortifyrights.org/downloads/Fortify%20Rights%20&%20UEG,%20Supporting%20Human%20Rights%20in%20Myanmar%20(May%202016).pdf).
- Anekchai Rueangrattanakorn. 2015. "Botbat Khong Udomkan 'Phutthasatsana-Chatniyom Suttong' Kap Khwam Khatyaeng Rawang Chao Phutthaya Khai Kap Chao Muslim Rohingya." [The Role of Ultra-Buddhist Nationalism and the Conflicts between Buddhists in Rakhine State and Muslim Rohingyas]. *Social Science Journal, Naresuan University* 11(2): 73-98. (in thai)
- Bauchner, Shayna. 2020. "Myanmar Bars Rohingya Candidates from Elections, Again: Politicians Persist Despite Violence, Persecution against Muslim Minority." *Human Rights Watch*, August 18. Accessed December 15, 2020. <https://www.hrw.org/news/2020/08/18/myanmar-bars-rohingya-candidates-elections-again>.
- Bryman, Alan. 2012. *Social Research Methods*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press.
- Central Intelligence Agency. 2019. "The World Factbook." Accessed January 25, 2020. <https://www.cia.gov/the-world-factbook>.
- Chaiwat Satha-Anand. 2016. "Kamnum Bannatikan." [The Editor's Preface]. In *Phuenthi Santi Withi Honthang Sangkhom Thai: Khwamru Khwam Lap Khwam Song Cham*. [Nonviolent Space and Thailand's Road: Knowledge, Secrets, Memories], edited by Chaiwat Satha-Anand. Bangkok: Protestista. (in Thai)
- Chaiwat Satha-Anand, Somkiat Boonchu, Chantana Banphasirichot Wankaew, Chalidaporn Songsampham et al. 2018. *Santi Sontana: Sentang Pachean Khwam Runrang Chaidantai, 2534-2554*. [Peace Dialogue: Confronting Violence in Southern Border Provinces, 1991-2011]. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). (in Thai)
- Channarong Bunnoon. 2019. "Kho Thokthiang Rueang Phutthasatsana Pracham Chatthai Nai Ratthathammanun: Bot Wikhro Lae Khosangket." [Debate on Buddhism as National Religion in the Constitution: Analysis and Observations]. In *Satsana Kap Khwam Runraeng*. [Religion and Violence], edited by Pridi Hongsaton and Amporn Marddent, 400-459. Bangkok: Illuminations Editions; Patani Forum. (in Thai)
- Crouch, Melissa. 2016. "Personal Law and Colonial Legacy: State-Religion Relations and Islamic Law in Myanmar." In *Islam and the State in Myanmar: Muslim-Buddhist Relations and the Politics of Belonging*, edited by Melissa Crouch. Delhi: Oxford University Press.

- Danai Musa. 2016. "Santi Withi Nai Miti Ngan Khwam Mankhong Thai." [Nonviolence in Thailand's National Security Operations Dimension]. In *Phuenthi Santi Withi Honthang Sangkhom Thai: Khwamru Khwam Lap Khwam Song Cham*. [Nonviolent Space and Thailand's Road: Knowledge, Secrets, Memories], edited by Chaiwat Satha-Anand. Bangkok: Protestista. (in Thai)
- Deep South Watch. 2020. "Sarup Hetkan Nai Phuenthi Changwat Chaidan Phaktai Prachamduean Kanyayon 2563." [Summary of Incidents in Southern Border Provinces, September 2020]. *Deep South Watch*, October 9. Accessed October 13, 2020. <https://deepsouthwatch.org/th/node/11964>. (in Thai)
- Don Pathan, Ekkarin Tuansiri, and Anwar Koma. 2018. *Understanding Anti-Islam Sentiment in Thailand*. Translated by Pipob Udomittipong. Pattani: Patani Forum.
- Dulyapak Preecharush. 2015. *Rohingya: Rat Chattiphan Prawattisat Lae Khwam Khatyaeng*. [Rohingya: State, Ethnicities, History, and Conflict]. Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Ekkarin Tuansiri. 2013. "Mahroso Chantawadi: Chak Yuea Su Kaennam RKK." [Mahroso Chatrawadi: From Victim to Leader of RKK]. *Prachatai*, February 15. Accessed October 12, 2020. <https://prachatai.com/journal/2013/02/45315>. (in Thai)
- Ekkarin Tuansiri, and Anwar Koma. 2020. "A Fragile Society: Buddhist-Muslims Relations in Thailand in 2018-2019." *Walailak Journal of Social Science* 13(1): 104-144.
- 2019. "Krasae Watklua Islam Nai Prathet Thai: Khosangket Bueangton." [Islamophobia in Thailand: A Preliminary Observation]. In *Satsana Kap Khwam Runraeng*. [Religion and Violence], edited by Pridi Hongsaton and Amporn Marddent, 364-98. Bangkok: Illuminations Editions; Patani Forum. (in Thai)
- Fortify Rights. 2020a. "Myanmar: Prevent Exclusion of Rohingya Candidates from National Elections." *Fortify Rights*, August 19. Accessed November 4, 2020. <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2020-08-19>.
- 2020b. "Myanmar: Reverse Decision to Bar Rohingya from Elections." *Fortify Rights*, August 31. Accessed November 5, 2020. <https://www.fortifyrights.org/mya-inv-2020-08-31>.
- 2017. *"They Tried to Kill Us All": Atrocity Crimes against Rohingya Muslims in Rakhine State, Myanmar*. Washington, DC: Simon-SKJODT Center for the Prevention of Genocide, United States Holocaust Memorial Museum; Southeast Asia: Fortify Rights. Accessed July 13, 2021. <https://www.ushmm.org/m/pdfs/201711-atrocity-crimes-rohingya-muslims.pdf>.

- Fortify Rights and Burmese Rohingya Organization UK (BROUK). 2016. *Everywhere Is Trouble: An Update on the Situation of Rohingya Refugees in Thailand, Malaysia, and Indonesia*. 2016. [Southeast Asia]: Fortify Rights; [London]: Burmese Rohingya Organization UK (BROUK). Accessed January 12, 2020. <https://www.fortifyrights.org/downloads/EverywhereIsTrouble.pdf>.
- Global New Light of Myanmar. 2017. "All Myanmar Islamic Religious Organization Strongly Condemns ARSA Terrorist Group, Urges Muslims to Cooperate with Authorities Concerned for Peace and Stability." *The Global New Light of Myanmar*, September 11. Accessed December 15, 2019. <https://www.gnlnm.com.mm/myanmar-islamic-religious-organization-strongly-condemns-arsa-terrorist-group-urges-muslims-cooperate-authorities-concerned-peace-stability>.
- Human Rights Watch. 2017a. "'All of My Body Was Pain': Sexual Violence against Rohingya Women and Girls in Burma." *Human Rights Watch*, November 16. Accessed January 20, 2020. <https://www.hrw.org/report/2017/11/16/all-my-body-was-pain/sexual-violence-against-rohingya-women-and-girls-burma>.
- , 2013. "'All You Can Do Is Pray': Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State." *Human Rights Watch*, April 22. Accessed January 12, 2020. <https://www.hrw.org/report/2013/04/22/all-you-can-do-pray/crimes-against-humanity-and-ethnic-cleansing-rohingya-muslims>.
- , 2017b. "Burma: Satellite Imagery Shows Mass Destruction: 214 Villages Almost Totally Destroyed in Rakhine States." *Human Rights Watch*, September 19. Accessed January 20, 2020. <https://www.hrw.org/news/2017/09/19/burma-satellite-imagery-shows-mass-destruction>.
- , 2012. "'The Government Could Have Stopped This': Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma's Arakan State." *Human Rights Watch*, July 31. Accessed January 12, 2020. <https://www.hrw.org/report/2012/07/31/government-could-have-stopped/sectarian-violence-and-ensuing-abuses-burmas-arakan>.
- International Crisis Group. 2017a. *Buddhism and State Power in Myanmar*. Brussels: International Crisis Group. Accessed March 12, 2020. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/290-buddhism-and-state-power-in-myanmar.pdf>.
- , 2013. *The Dark Side of Transition: Violence against Muslims in Myanmar*. Brussels: International Crisis Group. Accessed February 13, 2013. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/the-dark-side-of-transition-violence-against-muslims-in-myanmar.pdf>.

- , 2016. *Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State*. Brussels: International Crisis Group. Accessed March 12, 2020. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/283-myanmar-a-new-muslim-insurgency-in-rakhine-state.pdf>.
- , 2012. *Myanmar: Storm Clouds on the Horizon*. Brussels: International Crisis Group. Accessed February 12, 2019. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/238-myanmar-storm-clouds-on-the-horizon.pdf>.
- , 2014. *Myanmar: The Politics of Rakhine State*. Brussels: International Crisis Group. Accessed March 10, 2020. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/myanmar-the-politics-of-rakhine-state.pdf>.
- , 2017b. *Myanmar's Rohingya Crisis Enters a Dangerous New Phase*. Brussels: International Crisis Group. Accessed March 15, 2020. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/292-myanmar-s-rohingya-crisis-enters-a-dangerous-new-phase.pdf>.
- Janjira Sombatpoonsiri. 2016. “Khao Santi Withi Ma Rao Ko Santi Withi Klap’: Kanmueang Khong Patisamphan Santiwithi Rawang Phu Chumnum Kap Chaonathirat Sueksa Korani Kan Prathuang Na Matsayit Klang Changwat Pattani Wanthi 31 Phruetsaphakhom Thueng 4 Mithunayon 2550.” [“They Use Non-Violence, We Respond with Non-Violence”: Politics of Non-Violent Interactions between Protesters and the State]. In *Phuenthi Santi Withi Honthang Sangkhom Thai: Khwamru Khwam Lap Khwam Song Cham* [Nonviolence Space and Thailand Future: Knowledge, Secret, Memory], edited by Chaiwat Satha-Anand. Bangkok: Protestista. (in Thai)
- Jerryson, Michael K. 2009. “Appropriating a Space for Violence: State Buddhism in Southern Thailand.” *Journal of Southeast Asian Studies* 40(1): 33–57.
- , 2012. *Buddhist Fury: Religion and Violence in Southern Thailand*. Oxford: Oxford University Press.
- , 2010. “Militarizing Buddhism: Violence in Southern Thailand.” In *Buddhist Warfare*, edited by Michael Jerryson and Mark Juergensmeyer. New York: Oxford University Press.
- Jesada Buaban. 2020. “Islamophobia as Represented by Thai Buddhist Organizations.” *Journal of Social Sciences* 50(2): 125-147.
- Keyes, Charles. 2016. “Theravada Buddhism and Buddhist Nationalism: Sri Lanka, Myanmar, Cambodia, and Thailand.” *The Review of Faith and International Affairs* 14(4): 41–52.

- Kuo, Lily. 2013. "2.5 Million Burmese Support a Measure to Restrict Marriage between Muslims and Buddhists." *Quartz*, July 18. Accessed June 27, 2020. <https://qz.com/105790/2-5-million-burmese-support-a-measure-to-restrict-marriage-between-muslims-and-buddhists>.
- Kyaw, Nyi Nyi. 2016. "Islamophobia in Buddhist Myanmar: The 969 Movement and Anti-Muslim Violence." In *Islam and the State in Myanmar: Muslim-Buddhist Relations and the Politics of Belonging*, edited by Melissa Crouch, 183-210. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, Will. 1996. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, Simon, Zeba Siddiqui, Clare Baldwin, and Andrew R.C. Marshall. 2018. "The Shock Troops Who Expelled the Rohingya from Myanmar." *Reuters*, June 26, Accessed June 17, 2020. <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-battalions-specialre-idUSKBN1JM1X7>.
- Mann, Zarni, and Samantha Michaels. 2013. "Petition to Restrict Interfaith Marriage Garners 2.5 Million Signatures in Burma." *The Irrawaddy*, July 18. Accessed October 20, 2020. <https://www.irrawaddy.com/news/burma/petition-to-restrict-interfaith-marriage-garners-2-5-million-signatures-in-burma.html>.
- McCargo, Duncan. 2004. "Buddhism, Democracy and Identity in Thailand." *Democratization* 11(4): 155–170.
- , 2009b. "The Politics of Buddhist Identity in Thailand's Deep South: The Demise of Civil Religion?" *Journal of Southeast Asian Studies* 40(1): 11-32. <https://doi.org/10.1017/S0022463409000022>.
- , 2008. *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- , 2009a. "Thai Buddhism, Thai Buddhists and the Southern Conflict." *Journal of Southeast Asian Studies* 40(1): 1-10.
- Naing, Shoon. 2020. "Rohingya Politicians Excluded from Myanmar Election." *Reuters*, August 25, Accessed December 12, 2020. <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-election-rohingya-idUSKBN25L02T>.
- Pakawadee Suphunchitwana. 2018. "Khwaam Mai Khunkhoei Kap Kan Totan Kan Sang Matsayit Nai Phuentshi Phaknuea Khong Thai." [Unfamiliarity and Resistance against Mosque Construction in Northern Region of Thailand]. *Journal of Social Science and Humanities Research in Asia* 24(2): 3-32. (in Thai)

- Prachatai. 2006. "Surayud Khothot Khon Tai Thaen Ratthaban Chut Thilaao." [Surayud Apologies Southern People on Behalf of the Previous Government]. *Prachatai*, November 3. Accessed October 15, 2020. <https://prachatai.com/journal/2006/11/10360>. (in Thai)
- Quinley III, John. 2019. *Tools of Genocide: National Verification Cards and the Denial of Citizenship of Rohingya Muslims in Myanmar*. [Southeast Asia]: Fortify Rights.
- Republic of the Union of Myanmar. 2014. *The Counter Terrorism Law (The Pyidaungsu Hluttaw Law No.23, 2014)*. Nay Pyi Taw: Republic of the Union of Myanmar.
- Republic of the Union of Myanmar. Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State. 2013. *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State*. Nay Pyi Taw: Republic of the Union of Myanmar.
- Selth, Andrew. 2018. *Burma (Myanmar) since the 1988 Uprising: A Select Bibliography*. 3rd ed. Brisbane: Griffith Asia Institute, Griffith University. Accessed October 17, 2020. https://www.griffith.edu.au/__data/assets/pdf_file/0032/485942/Burma-Bibliography-2018-Selth-web.pdf.
- The Senate of the United States. Committee on Foreign Relations. 2017. "Calling for International Accountability for the Crime against Humanity Committed by the Burmese Military against the Rohingya in Burma: S. RES. 360, 115th CONGRESS 1st Session." Washington, DC: The Senate of the United States. Accessed October 12, 2020. <https://www.congress.gov/115/bills/sres360/BILLS-115sres360is.xml>.
- Smith, Matthew, and Taylor Landis. 2014. *Policies of Persecution: Ending Abusive State Policies against Rohingya Muslims in Myanmar*. [Southeast Asia]: Fortify Rights. Accessed June 14, 2020. https://fortifyrights.org/downloads/Policies_of_Persecution_Feb_25_Fortify_Rights.pdf.
- Smith, Matthew, Amy Matthew, Puttanee Kangkun, Taimoor Sobhan, Nickey Diamond, John Quinley III, Jillian Tuck, Zaw Win, and Abu Maria. 2018. *They Give Them Long Swords: Preparations for Genocide and Crimes against Humanity against Rohingya Muslims in Rakhine State, Myanmar*. [Southeast Asia]: Fortify Rights.
- Suchart Settamaline. 2016. "Islamophobia: Rok Rai Thi Tong Rip Yiaoya." [Islamophobia: Dangerous Disease That Must Be Cured Urgently]. *Deep South Watch*, May 16. Accessed October 16, 2020. <https://www.deepsouthwatch.org/node/8715>. (in Thai)
- Sutthana Vichitrananda, Nuchanad Juntavises, and Ekkarin Tuansiri. 2020. *Reintegration: Voices from the Conflict-Affected Deep South*. Bangkok: World Bank Group, Thailand Office.

- Sydney Southeast Asia Centre – SSEAC. 2020. “Mobilising Buddhist Nationalists: How Hegemonic Anxiety Shapes Politico-Religious Activism in Thailand.” Facebook, April 21. <https://www.facebook.com/watch/?v=230731631575776>.
- Tea Circle. 2019. “Bibliography of Burma Studies.” *Transnational Network of Theravada Studies (TNTS)*, September 20. Accessed January 10, 2020. <https://theravadastudies.org/2019/09>.
- Thailand. Office of the Royal Society. [2013]. “Samnakngan Ratchabandittayasapha Chichaeng Kham ‘Rohingya’ Lae ‘Myanmar’.” [Office of the Royal Society of Thailand Explains How to Spell the Words ‘Rohingya’ and ‘Myanmar’ in Thai]. Accessed May 5, 2021. <http://legacy.orst.go.th/wp-content/uploads/2015/05/Rohingya.pdf>. (in Thai)
- United Nations Human Rights Council. Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar (IIFMM). 2018. “Report of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar.” A/HRC/39/64. Thirty-Ninth Session, 10-27 September 2018. Geneva: United Nations Human Rights Council. Accessed January 23, 2020. https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/FFM-Myanmar/A_HRC_39_64.pdf.
- 2019. “Detailed Findings of the Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar.” A/HRC/42/CRP.5. Forty-Second Session, 9-27 September 2019. Geneva: United Nations Human Rights Council. Accessed January 23, 2020. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_42_CRP.pdf.
- Walton, Matthew J., and Susan Hayward. 2014. *Contesting Buddhist Narratives: Democratization, Nationalism, and Communal Violence in Myanmar*. Honolulu: East-West Center.
- Yegar, Moshe. 2002. *Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Philippine, Southern Thailand and Western Burma/Myanmar*. Lanham: Lexington Books.
- Yusuf, Imtiyaz. 2017. “Nationalist Ethnicities as Religious Identities: Islam, Buddhism and Citizenship in Myanmar.” *American Journal of Islamic Social Sciences* 34(4): 100-119.